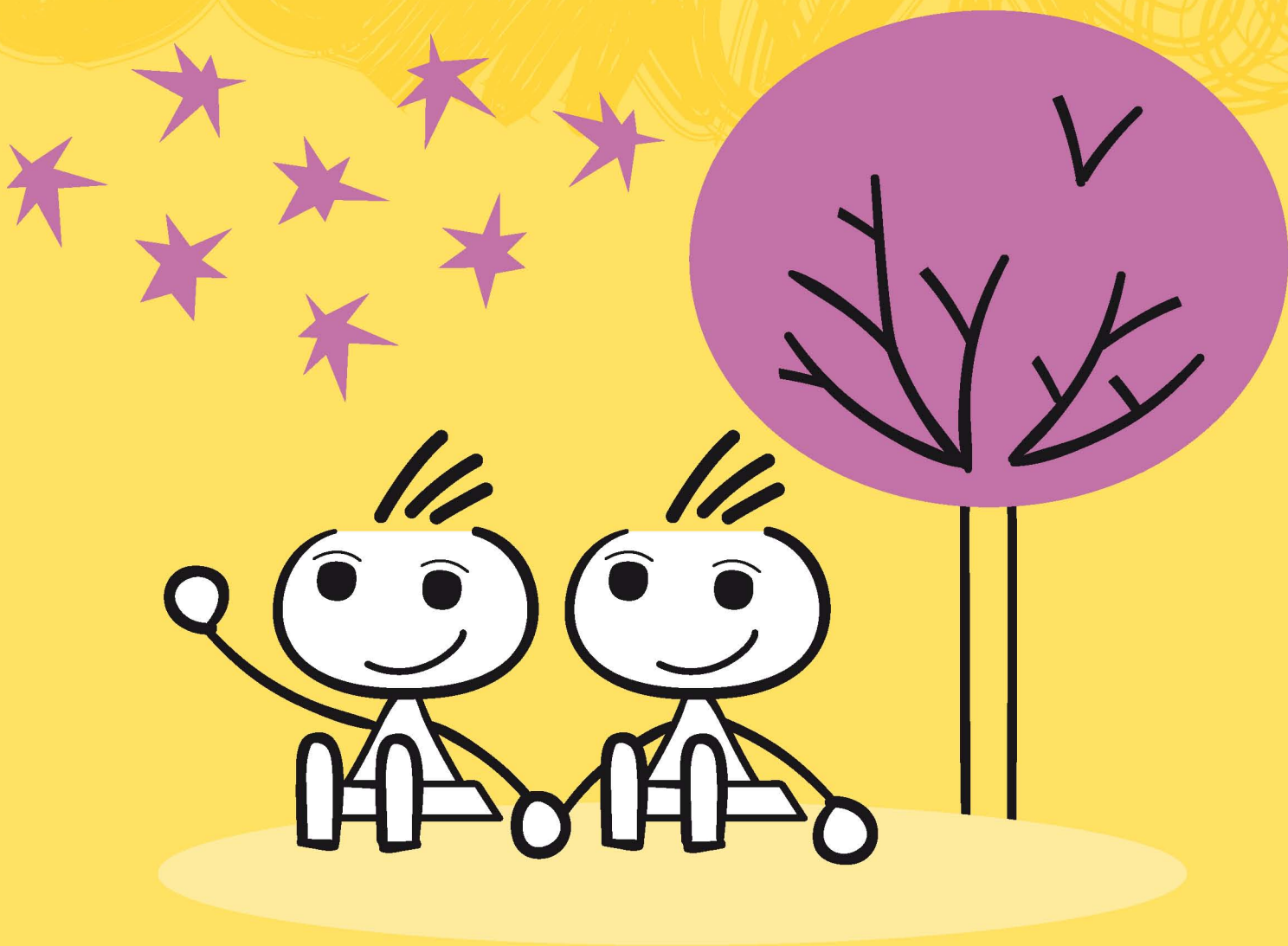

ŽIVOTNE VREDNOSTI

Dajana Tilman, Dajana Hsu

Edicija
Kreativna škola

Životne vrednosti
prvo izdanje

Autori
Dajana Tilman, Dajana Hsu (Diane Tillman, Diana Hsu)

Naslov originala:
Living Values Activities for Children Ages 3–7

Copyright©2000 Living Values: An Educational Program, Inc.

Za izdanje na srpskom jeziku
Copyright©Kreativni centar 2007

Prevod s engleskog
Obrazovanje plus

Koordinator
Žana Borisavljević

Redaktor
Dragana Koruga

Urednici
Ljiljana Marinković
Zoran Penevski

Lektori
Violeta Babić
Mirjana Kojić

Grafički dizajn
Neda Dokić

Ilustracije
Milica Nenadić

Priprema za štampu
Ljiljana Pavkov

Izdavač
Kreativni centar, Beograd
Gradištanska 8
Tel.: 011/ 38 20 464, 38 20 483, 24 40 659
e-mail: info@kreativnicentar.co.yu
www.kreativnicentar.co.yu

Za izdavača
mr Ljiljana Marinković, direktor

Štampa
BRANMIL, Beograd

Tiraž
2.000

ISBN 978-86-7781-574-5

Dajana Tilman, Dajana Hsu

Životne vrednosti

Kreativni centar

Sadržaj

Poglavlje 1 – Mir	11
Poglavlje 2 – Poštovanje	25
Poglavlje 3 – Ljubav	39
Poglavlje 4 – Odgovornost	51
Poglavlje 5 – Sreća	61
Poglavlje 6 – Tolerancija	75
Poglavlje 7 – Saradnja	83
Poglavlje 8 – Poštenje	93
Poglavlje 9 – Skromnost	101
Poglavlje 10 – Jednostavnost	109
Poglavlje 11 – Jedinstvo	117

Kako je nastao ovaj priručnik

Priča o nastanku ovog priručnika govori o dobroj volji i saradnji velikog broja ljudi iz različitih delova sveta.

Roditelji, nastavnici i mnogi drugi ljudi širom planete već godinama su zabrinuti zbog toga što su deca sve više izložena nasilju i lošem uticaju društva, kao i zbog nedostatka poštovanja među ljudima i krize vrednosti koja se ogleda u svim aspektima savremenog života.

Zbog toga su se tokom poslednjih godina javljale različite inicijative za stvaranje programa za rad sa decom koji bi se bavili prepoznavanjem značaja životnih vrednosti u međuljudskim odnosima. Jedna od takvih inicijativa bio je i projekat nastao povodom proslave 50. godišnjice Ujedinjenih nacija pod nazivom *Razvijajmo zajedno vrednosti za bolji svet*, koji je 1995. godine pokrenula organizacija *Brahma Kumaris*. U taj projekat bilo je uključeno i izdavanje *Vodiča za rad sa vrednostima*. U njemu je bilo obrađeno 12 životnih vrednosti, a sadržao je i načine na koje je te vrednosti moguće istraživati u radu s decom. U avgustu naredne godine dvadeset edukatora iz celog sveta srelo se u sedištu UNICEF-a u Njujorku, s namerom da razmotre potrebe dece, razmene svoja iskustva u radu s vrednostima i predlože načine za uključivanje aktivnosti za razvijanje vrednosti kod dece u obrazovne planove i programe. Na tom sastanku su odabrani ciljevi za razvoj obrazovanja u duhu životnih vrednosti u svetu – kako u razvijenim tako i u nerazvijenim zemljama – a postavljene su i osnove za razvoj programa *Životne vrednosti u obrazovanju* (Living Values Education Program).

Tokom sledećih meseci grupa volontera radila je na izradi priručnika namenjenog radu s decom u uzrastu 3–7 godina, 8–14 godina i priručnika za rad s mladima. Ti priručnici nude raznolike aktivnosti za iskustveno istraživanje vrednosti, kao i praktična uputstva i tehnike za nastavnike, predavače i roditelje koji bi pomagali deci i mladima da istražuju i razvijaju 12 univerzalnih ljudskih vrednosti: *mir, poštovanje, saradnju, slobodu, sreću, istinu, skromnost, ljubav, odgovornost, jedinstvo, toleranciju i jednostavnost*. Ideja je bila da se svaki mesec u godini posveti jednoj od njih, što bi kasnije roditelje, nastavnike i odrasle koji koriste te priručnike podstaklo da sami biraju nove vrednosti koje će obrađivati i istraživati u radu s decom. Priručnici su napravljeni kao niz uputstava za rad u radionicama na kojima deca razmišljaju i razgovaraju o vrednostima i bave se aktivnostima koje im pomažu da te vrednosti dožive i razvijaju u svom ponašanju. Radionice opisane u priručnicima rezultat su iskustva različitih edukatora.

Naporedo sa izradom priručnika o životnim vrednostima u obrazovanju, grupe edukatora u Americi i Velikoj Britaniji radile su na pripremi programa za obučavanje o životnim vrednostima u obrazovanju namenjenog nastavnicima, roditeljima i svima onima koji žele da rade s decom.

Program *Životne vrednosti u obrazovanju* počeo je ubrzano da se razvija 1996. godine i sada se primenjuje u blizu 70 zemalja, a priručnici su prevedeni na 26 jezika. Važno je napomenuti da se razvoj programa u svim tim zemljama zasniva na radu volontera, ljudi dobre volje, koji ulažu svoje vreme i energiju da bi se program razvijao. U nekim zemljama angažuju se i različite institucije, kao što su UNICEF ili UNESCO, koje na neki način pružaju organizacionu pomoć, ali su najvećim delom za razvoj programa zaslužni nastavnici, vaspitači i roditelji koji su uključeni u

program, treneri koji kao volonteri vode programe obuke i edukatori koji putuju u različite zemlje i povezuju iskustva roditelja i nastavnika iz različitih delova sveta.

U vreme nastanka programa *Životne vrednosti u obrazovanju* živela sam u Engleskoj i bila uključena u inicijativu za razvoj holističkog obrazovanja, u okviru koje sam prošla ovu obuku 1997. godine. Nakon toga sam nastavila sa obukom za trenera ovog programa i od 1999. godine sam u svoj rad s nastavnicima i roditeljima u Engleskoj uključila i program *Životne vrednosti u obrazovanju*. Kada sam se 2001. godine vratila u Srbiju, želela sam da se ovaj program primeni i kod nas. Stupila sam u kontakt sa odeljenjem za stručno usavršavanje u Ministarstvu prosvete i sporta i s načelnicom tog odeljenja Snežanom Klašnjom, koja je bila veoma otvorena za saradnju. U novembru 2002. godine Ministarstvo prosvete i sporta organizovalo je prezentaciju programa *Životne vrednosti u obrazovanju* u vidu seminara za predstavnike ministarstva, stručne saradnike, nastavnike osnovnih i srednjih škola i vaspitače. Seminar je vodila Sju Emeri iz Velike Britanije, koordinator programa za Evropu. Učesnici seminara veoma su pozitivno ocenili program i seminar se završio njihovim zahtevom da se što pre prevedu priručnici za rad s decom.

U februaru naredne godine rodila se ideja o saradnji na prevođenju priručnika za životne vrednosti u obrazovanju sa engleskog na srpski. Ideja je bila da se organizuje tromesečna obuka u okviru ovog programa, u koju bi bili uključeni nastavnici, studenti i stručni saradnici koji dobro govore engleski i koji bi, u okviru obuke, prevodili delove materijala. Britanski savet je obezbedio prostor za održavanje tromesečnog seminara i sredstva za fotokopiranje materijala za rad. Obuku sam vodila ja, a ostali učesnici seminara i prevodioci bili su: Vera Dragović, Gordana Marković, Vera Savić, Marijana Todorović, Sofija Ljiljak-Vukajlović, Dragana Tijanić-Borić, Marija Bujanić, Ana Dimitrijević, Jelena Veljić, Zorica Spika, Dragoslava Mitrović, Milena Lazić, Milan Tešić, Jelena Savić, Rada Pašćanović, Danijela Dapčević, Aleksandra Sekulić, Ljilja Marlot, Ljubica Jurović i Vera Sekulić, koja je prepevala pesme iz priručnika. Bilo je to jedno lepo iskustvo tokom kojeg smo se družili, razmenjivali ideje, učili, stvarali nova i razvijali stara prijateljstva. Neki od učesnika tog seminara su u maju 2003. godine učestvovali u osnivanju nevladine organizacije *Obrazovanje plus*, čiji je cilj doprinošenje razvoju obrazovanog društva koje se zasniva na ljudskim vrednostima. Seminar se završio u maju 2003. godine, a u junu je program *Životne vrednosti u obrazovanju* akreditovan u okviru Ministarstva prosvete i sporta kao jedan od programa stručnog usavršavanja nastavnika i vaspitača pod okriljem organizacije *Obrazovanje plus*.

Sledeća etapa u stvaranju priručnika bila je obuka za trenere u programu, koja se odvijala tokom 2004. godine. Među učesnicima su bili: Danijela Milićević, Lidija Ćosić, Sanja Marković, Vera Vrbica-Matejić, Ilinka Miletić, Biljana Zupan, Majda Ponjavić, Dijana Tanackov, Olivera Reci, Svetlana Talijanov, Daliborka Delić, Dragan Ilić, Marija Stanojević, Marija Mandić, Katarina Stevanović, Mirjana Karaoglanović, Olga Vasić, Aida Zonjić i Svetlana Tisinović. *Obrazovanje plus* od aprila 2004. godine počinje da organizuje seminare u okviru programa *Životne vrednosti u obrazovanju* za predškolske ustanove i osnovne škole. Dragana Koruga iz *Centra za interaktivnu pedagogiju* krajem 2004. godine počinje s prilagođavanjem teksta i prilagođavanjem materijala iz priručnika koji se koristi u našem obrazovnom sistemu. Krajem 2005. godine ponudili smo materijal *Kreativnom centru*, a oni su prihvatili da ga objave i rezultat je ovaj priručnik.

Ova knjiga predstavlja adaptaciju priručnika za *Životne vrednosti u obrazovanju* u radu s decom u uzrastu 3–7 i 8–14 godina, koji su štampani na engleskom 1996. godine. Knjiga je ispunjena dobrim namerama, željama i naporima velikog broja ljudi koji nastoje da se deci širom sveta obezbedi sredina zasnovana na ljudskim vrednostima. To što je držite u rukama i čitate ovaj tekst verovatno je rezultat vaših želja i namera da deci s kojom radite i živite obezbedite okolinu zasnovanu na ljudskim vrednostima. Nadamo se da će vas ovaj priručnik podstaći i pomoći vam da u sebi i svojoj okolini negujete vrednosti mira, ljubavi, radosti i saradnje.

Žana Borisavljević,
koordinator programa *Životne vrednosti u obrazovanju*

Zašto nam je potreban program Životne vrednosti u obrazovanju

Ono što deca i mladi nauče, kasnije postane suština društvenih odnosa. Ako želimo bolji svet, obrazovanje u svojoj suštini mora da se bavi ljudskim vrednostima.

(Žak Delor, *Učenje: unutrašnje bogatstvo*, Izveštaj međunarodne komisije za obrazovanje za 21. vek, UNESCO, 1996)

U svetu koji je pun negativnih modela ponašanja, u kojem se veličaju nasilje i materijalistički način života, deca i mladi neće steći socijalne veštine i razviti pozitivno ponašanje ako im samo kažemo „tako treba“. Da bi deca usvojila istinske vrednosti i razvila ponašanja zasnovana na njima, neophodno je da im se pruži prilika da o vrednostima razmišljaju, razgovaraju, na različite ih načine istražuju i konačno odaberu.

Program *Životne vrednosti u obrazovanju* odraslima nudi program radionica sa raznovrsnim aktivnostima za iskustveno istraživanje vrednosti, praktična uputstva i tehnike koje nam pomažu da sa decom razgovaramo o vrednostima i na različite načine ih istražujemo.

Međunarodni program *Životne vrednosti u obrazovanju* podržan je od strane UNESCO-a.

Smišljen je u saradnji sa Ogrankom za edukaciju UNICEF-a i deo je globalnog pokreta za kulturu mira u okviru Međunarodne decenije posvećene kulturi mira i nenasilja za decu sveta.

Sponzori izdavanja prvih priručnika bili su Španski nacionalni komitet UNICEF-a i organizacija *Brahma Kumaris*.

Šta je radionica

U najvećem broju obrazovnih sistema proces učenja i podučavanja se zasniva pre svega na angažovanju kognitivnog aspekta ličnosti. U poslednje dve decenije u psihologiji, medicini i filozofiji došlo je do velikih pomaka koji su rezultirali promenama u shvatanju procesa učenja i u razvoju novih nastavnih metoda. Jedan od takvih pomaka je teorija o višestrukoj inteligenciji harvardskog profesora Hauarda Gardnera. Do Gardnerovog otkrića pod inteligencijom se uglavnom podrazumevala sposobnost pojedinca da razmišlja logički i da ume lepo da se izražava. Po Gardneru, pored ove dve vrste inteligencija, logičko-matematičke i lingvističke, postoji najmanje još sedam vrsta različitih inteligencija, koje uključuju prostorno-vizuelnu, muzičku, telesnu, interpersonalnu itd. Gardnerovo otkriće je navelo edukatore širom sveta da razmišljaju o načinima podučavanja koji mogu da zadovolje potrebe dece sa različitim vrstama inteligencija i tako svoj deci olakšaju proces učenja. Napravljen je veliki broj istraživanja čiji rezultati ukazuju na to da deca postižu mnogo veći uspeh u učenju kada se sadržaji koji se uče obrađuju na načine koji angažuju različite vrste inteligencija: kroz pesmu, pokret, crtež i boju, glumu, šematske prikaze, logičku analizu, poeziju, pisanje dnevnika itd.

Radionica je način rada koji podrazumeva interaktivan odnos učesnika i u kojem se angažuju različiti aspekti našeg bića i različite vrste inteligencija.

UVOD

Aktivnosti sa vrednostima za decu u uzrastu 5–10 godina

Istraživanje vrednosti

Ove aktivnosti za decu u uzrastu 5–10 godina uključuju raznovrsne načine istraživanja vrednosti. Učenje novih pojmova, razmišljanje, kreiranje i poučavanje socijalnim veštinama kombinovani su sa umetničkim izražavanjem: pevanjem, pokretom i vežbama zamišljanja. Te aktivnosti mogu koristiti učitelji i nastavnici osnovnih škola, vaspitači u dečjim vrtićima, roditelji, staratelji i osoblje dnevnih centara za staranje o deci.

Uključivanje odraslih veoma je važno za uspeh programa, jer deca najbolje uče kroz primer i najprijemčivija su kada ono što uče mogu i da dožive u svojoj okolini. Strpljenje, ljubav i uočavanje lepote u svakom detetu predstavljaju značajne i neprocenjive aspekte vašeg rada sa decom. Oni će biti vaši darovi deci dok se bavite ovim aktivnostima – a vaše ponašanje će osposobiti decu da dožive ove vrednosti kao sopstvene i da ih primenjuju u zajedničkim aktivnostima.

Iskustvo je pokazalo da su deca u ovom uzrastu naročito otvorena za učenje kroz saradnju i zajedničke aktivnosti, kao i za atmosferu koja je zasnovana na vrednostima. Ona uživaju u učenju o vrednostima i lako usvajaju veštine pozitivne komunikacije. Deca najbolje funkcionišu u sredini koja neguje osećanje poštovanja, strpljenje i jasna pravila, nasuprot krivici, stidu i ljutnji. Deca uživaju u izražavanju svojih misli i osećanja i u tome da budu uvažavana. Kroz te aktivnosti razvija se njihov rečnik i sposobnost da konstruktivno i kritički misle, zajedno sa socijalnim veštinama, emocionalnim razvojem i samopoštovanjem.

Međunarodni program *Životne vrednosti u obrazovanju* izgrađen je na osnovu tri ključne pretpostavke:

- univerzalne vrednosti nas uče da poštujemo i uvažavamo svaku osobu, čime se promoviraju dobrobit i za pojedince i za društvo
- svakom detetu su vrednosti veoma važne i svako dete ima kapacitet da uči, stvara i pozitivno se ponaša kada mu se to omogući
- deca cvetaju u atmosferi zasnovanoj na vrednostima, u pozitivnoj, bezbednoj sredini punoj uzajamnog uvažavanja i brige jednih za druge.

Stvaranje atmosfere zasnovane na vrednostima olakšava uspeh programa, čineći ga prijatnijim i korisnijim i za decu i za odrasle. Tokom obuke za ovaj program odrasli razmišljaju o tome u kakvoj bi sredini želeli da rade sa decom i uče veštine za kreiranje okoline zasnovane na vrednostima, uključujući aktivno slušanje, rešavanje konflikata, zajedničko donošenje pravila, podsticanje pozitivnog ponašanja i slično.

Raznovrsne aktivnosti sa vrednostima

Deci nije dovoljno da samo slušaju o vrednostima. Da bi usvojila vrednosti, ona ih moraju doživeti na više različitih nivoa i moraju razviti socijalne veštine koje su im potrebne da vrednosti koriste svakodnevno.

Ideje za razmišljanje

Ideje za razmišljanje definišu vrednosti na jednostavne načine. Tokom radionica razmatraju se različite ideje. Dodajte nekoliko sopstvenih ideja ili koristite neke izreke koje potiču iz vaše sredine.

Osim što definišu vrednosti, ove napomene nude vrednosnu perspektivu koja se manifestuje kroz vrednovanje dostojanstva i isticanje važnosti svakog ljudskog bića. Na primer, neke od ideja za razmišljanje u okviru radionice o poštovanju su: poštovanje je svest o tome da sam ja jedinstven i vredan; poštovanje je saznanje o tome da su i drugi vredni pažnje.

Zamišljanje

U nekoliko radionica o vrednostima od dece se traži da zamisle miran svet ili srećan svet. Kada deca zamišljaju miran svet, od njih se traži da razmene svoja iskustva i doživljaje i da na osnovu toga nacrtaju crtež ili sliku. Ova mala, vođena fantazija izaziva kreativnost i budi interesovanje dece. Vizuelizacije doprinose tome da deca bolje uvide značaj vrednosti. Zamišljajući, ona kreiraju željene slike i sopstvene ideje, koje im omogućavaju da dožive određeni pojam i steknu iskustvo vezano za taj pojam i da od toga krenu u kreiranje sopstvenih slika.

Kada vodite decu kroz vežbu zamišljanja, govorite polako, praveći pauze na mestima na kojima se nalaze tačke. U pozadini može da se čuje neka tiha muzika za opuštanje.

Vežbe tišine

Deca ne vole da budu „tiha“, jer verovatno to doživljavaju kao zahtev da prekinu sa zabavom i ograniče svoju energiju i uživanje. Na to se gleda kao na nešto što nije prijatno, ali je neophodno kako bi se odgovorilo na zahteve odraslih.

Prva radionica o vrednostima pod nazivom *Mir* ima priču o *Zvezdama mira*. Deca se upoznaju sa praksom uživanja u tome da budu tiha i mirna kao zvezde. Radionice o poštovanju i ljubavi takođe sadrže vežbe u vezi s tim „kako biti miran“. One su kreirane s namerom da podstaknu decu da uživaju u doživljaju mira. Vaspitači i nastavnici otkrili su da praktikovanje takvih vežbi pomaže deci da se umire, da budu zadovoljnija i da se uspešnije koncentrišu na svoje učenje. Pošto prođete kroz sve radionice o poštovanju, preporučuje se da svakodnevno radite te vežbe. Kasnije, dozvolite deci da smisle sopstvene vežbe opuštanja.

Umetničko izražavanje

Deca se ohrabruju da razmišljaju o vrednostima i da ih dožive kreativno kroz umetnost. Ona crtaju na temu mira, stvaraju pesme, izmišljaju pokrete koji odražavaju saradnju. Mlađa deca prave krila koja predstavljaju skromnost i samopoštovanje, a potom pevaju pesmu o tome dok se kreću ukруг. Neke pesme su uključene u program edukatora, a vas podstičemo da tu uvrstite i pesme koje odražavaju tradiciju vaše kulture i da ih pevate s decom.

Aktivnosti samorazvoja

U ovim aktivnostima deca istražuju vrednost u odnosu na same sebe ili grade veštine u odnosu na datu vrednost. U radionici o miru deca koriste lutke da bi predstavila svoj svet mira. U radionici o poštovanju deca razmatraju svoje, ali i tuđe osobine. Tokom aktivnosti u radionici o poštenju deca ispituju svoja osećanja vezana za poštenje. Dato je nekoliko priča o vrednostima, a vi ste pozvani da dodate svoje omiljene priče.

Socijalne veštine

Poglavlje o miru sadrži nekoliko radionica o rešavanju konflikata. Radionice o poštovanju i ljubavi nastavljaju da razvijaju te veštine. U radionici o ljubavi deca istražuju ideje kao što su „pružanje cveća umesto trnja“. Radionica o saradnji sadrži igre koje ne samo što su zabavne već i podstiču veštine komunikacije.

Razvijanje veština za stvaranje socijalne kohezije

Radionice o toleranciji, jednostavnosti i jedinstvu donose elemente socijalne odgovornosti, koji su interesantni i zabavni. Praveći analogiju s različitim bojama, deca istražuju raznovrsnost kultura. Radionica o jednostavnosti uključuje predloge za očuvanje i poštovanje Zemlje. Deca istražuju pozitivne primere jedinstva i potom zajedno rade na projektu koji su izabrala.

Uključivanje vrednosti u postojeći nastavni program

Timovi vaspitača i nastavnika mogu iznositi ideje o raznim načinima primene programa *Životne vrednosti u obrazovanju* u nastavi uopšte i u okviru pojedinačnih predmeta. Pošto su lekcije o vrednostima kratke, pogodne su za sam početak časa.

Otkrivajte vrednosti vlastite kulture

Nadamo se da će ove aktivnosti podstaći vaspitače, nastavnike i roditelje da, dok sa decom istražuju raznovrsne načine doživljavanja i istraživanja vrednosti, smisle nove aktivnosti. Taj materijal bi trebalo da posluži kao inspiracija. Adaptirajte ga prema potrebama dece sa kojom radite. Koristite sopstvene izvore i kreativnost. Unesite priče, pesme i igre iz svoje sredine kojima ćete ilustrovati vrednosti. Koristite materijale koji su lako dostupni. Upotrebite svoju kreativnost, veštine i znanje da biste nastavili sa obrazovanjem zasnovanim na vrednostima. Ponudite deci da sama stvaraju svoje igre i pesme.

Poželjno je da uzrastu dece prilagodite svoj rečnik, uputstva i stepen njihovog uključivanja u određene aktivnosti.

Mir

